

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού
αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες
εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Από τον ολοκληρωτισμό στη δημοκρατία»

Συγγραφή: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Εφαρμογή: ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Από τον ολοκληρωτισμό στη δημοκρατία

Εφαρμογή σεναρίου

Δέσποινα Παπαστάθη

Δημιουργία σεναρίου

Αντώνιος Μιχαηλίδης

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

8ο Γενικό Λύκειο Ιωαννίνων

Χρονολογία

Από 09-01-2015 έως 16-01-2015

Διδακτική/θεματική ενότητα

Εγχειρίδιο «Έκφραση-έκθεση» Γ΄ Λυκείου: 3^ο Κεφάλαιο «Δοκίμιο», «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» σελ. 209 κ.ε.

«Θεματικοί Κύκλοι» σελ. 388-392

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

-

Χρονική διάρκεια

5 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Σύμφωνα με τον συντάκτη του σεναρίου προαπαιτείται από τον διδάσκοντα η όλη προεργασία που αφορά τη λειτουργία ενός περιβάλλοντος Wiki. Επίσης, προαπαιτείται η διδασκαλία του κεφαλαίου «Εθνική Αγωγή και ολοκληρωτισμός» (σελ. 243-249 από το σχολικό βιβλίο) ή άλλου κειμένου με παρόμοιο περιεχόμενο.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Αντώνιος Μιχαηλίδης, Από τον ολοκληρωτισμό στη δημοκρατία, Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου, 2014.

Το σενάριο αντλεί

-

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σύμφωνα με τον συντάκτη του σεναρίου οι μαθητές μελετούν, κατανοούν κείμενα και αντλούν από αυτά πληροφορίες και επιχειρήματα σχετικά με τις μεθόδους χειραγώγησης και καθυπόταξης της σκέψης και της βούλησης των πολιτών από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Επίσης, ανιχνεύονται οι τεχνικές επιβίωσης και αντίστασης των πολιτών σε ένα αυταρχικό και ανελεύθερο καθεστώς. Τέλος, προσεγγίζονται η ψυχολογική, η ηθική και η λογική επιχειρηματολογία-ερμηνεία της υπακοής στην αυθαίρετη εξουσία και της μετατροπής πολιτών και στρατιωτικών σε

όργανα εκτέλεσης των άνομων προθέσεων της αυθαιρετούσας εξουσίας. Έργο τους η ανά ομάδες παραγωγή σύντομων ομιλιών-παραουσιάσεων (4-5 λεπτών) προς τους συμμαθητές τους με θέμα τις επιπτώσεις που γεννά η στέρηση της ελευθερίας στον άνθρωπο σύμφωνα με το κείμενο του Γ.Α. Μαγκάκη και η σύνταξη παραγράφων με θέματα που αφορούν αυτήν τη θεματολογία. Στη συνέχεια θα ερμηνευθούν όροι των κειμένων με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού λεξικού του Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Τέλος, θα ολοκληρωθεί η ερμηνεία των κειμένων με την ανάρτηση των εργασιών των ομάδων στο wiki της τάξης. Μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των εργασιών τους στην ολομέλεια της τάξης και την αξιολόγησή τους, ανατίθεται ως ατομική εργασία στους μαθητές (για το σπίτι) η συγγραφή ομιλίας για εθνικό συνέδριο νεολαίων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε πως – όπως θα δείξουμε στη συνέχεια – επιλέξαμε να προχωρήσουμε στην παραγωγή ομιλίας στο σχολείο.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Ο συντάκτης του σεναρίου σημειώνει τα εξής:

Η ιδέα για τον σχεδιασμό αυτού του σεναρίου αφορμήθηκε από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τον ευρωπαϊκό κοινωνικό και πολιτισμικό χώρο ευρύτερα και την Ελλάδα ειδικότερα. Η διαπίστωση πως μεταξύ των μαθητών οι αξίες της δημοκρατικότητας και της ανεκτικότητας προς το διαφορετικό έχουν υποχωρήσει πολύ και η ζοφερή αλήθεια, που η καθημερινότητα την επιβεβαιώνει διαρκώς, ότι μεταξύ των νέων μας εμφανίζονται ελκυστικές απαξίες που δεν προσάδουν στον δυτικό πολιτικό πολιτισμό, με ώθησαν να επικεντρώσω την προσπάθειά μου στην ανάδειξη των μάλλον απολησμονημένων αξιών πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός σε επίπεδο πολιτικής και δικαιοσύνης κουλτούρας.

Η υλοποίηση του σεναρίου βασίζεται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Οι μαθητές, λειτουργώντας σε ομάδες 4-6 ατόμων, εθίζονται στη συνεργασία και την κατανομή ρόλων και αλληλοϋποστηρίζονται στην ερμηνευτική προσέγγιση μάλλον απαιτητικών κειμένων και στη σταχυολόγηση συγκεκριμένων πληροφοριών που εμπεριέχονται στα δοθέντα κείμενα. Ο διδάσκων έχει ορίσει στα φύλλα εργασίας με σαφήνεια τους στόχους κάθε ομάδας και αφήνει τις ομάδες να συνεργαστούν ευελπιστώντας, σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού εποικοδομισμού του Vygotsky, ότι μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση θα αναπτυχθεί αποτελεσματικότερα η γνώση. Επίσης, με τη βοήθεια των στοχευμένων ερωτήσεων σε κάθε ομάδα οι μαθητές οδηγούνται στην ενεργητική και την κριτική ανάγνωση των κειμένων που αναλύουν. Αυτονόητο ότι ο διδάσκων παρακολουθεί την εργασία των ομάδων και επιλύει απορίες ή δυσχέρειες που εμφανίζονται στο έργο των ομάδων.

Ο βαθμός δυσκολίας της ενότητας και των προσφερόμενων για διδακτική αξιοποίηση κειμένων ως προς τη διδακτική της γλώσσας ωθεί τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με απαιτητικά κείμενα, προκειμένου να ανιχνεύσουν τη λειτουργία τόσο των πολιτών όσο και των εξουσιών στο διηνεκές παιχνίδι εξουσίας και δύναμης μεταξύ των δυο πόλων. Στην ίδια κατεύθυνση, της διδακτικής της γλώσσας, θα συμβάλουν και οι εργασίες παραγωγής ποικιλίας κειμένων ως προς το είδος και τον επικοινωνιακό στόχο.

Προσφέρεται επίσης εμπειρία εξάσκησης στους πολυγραμματισμούς, εφ' όσον οι μαθητές χρησιμοποιούν Επεξεργαστή Κειμένου, λογισμικό Παρουσίασης (Powerpoint), εξοικειώνονται και εργάζονται σε περιβάλλον Wiki. Παράλληλα με τη χρήση των νέων τεχνολογικών μέσων ως μέσων πρακτικής εξάσκησης γραμματισμών κατανοούν πώς αυτά επηρεάζουν και διαμορφώνουν το κείμενο αλλά και τον ίδιο τον συγγραφέα που το παράγει προσαρμόζοντας κάθε φορά την επιλογή λεξιλογίου, τη χρήση γλώσσας, τους τρόπους και τα μέσα πειθούς, το ύφος, τη διαμόρφωση της μορφής της σελίδας μέχρι και τη θεματική που επιχειρεί να αναπτύξει.

Παράλληλος στόχος του σεναρίου είναι η άνεση και η εξοικείωση των μαθητών με ιδιομορφίες της γραφής σε ψηφιακό περιβάλλον, όπως η συμπαραγωγή κειμένων, η δημιουργία πολυτροπικών κειμένων, προκειμένου οι μαθητές σταδιακά να εντάσσονται στον νέο κόσμο της τεχνολογίας και να καθίστανται ικανοί να αντιμετωπίσουν τα νέα δεδομένα που φέρει η χρήση του υπολογιστή σε εργασιακό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Α. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Σύμφωνα με το συνταγμένο σενάριο στόχος του είναι να ενταχθούν στον προβληματισμό των νέων μας η δημοκρατική κουλτούρα και η χρήση του διαλόγου ως μέθοδοι επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων και ταυτόχρονα η διατύπωση επιχειρημάτων υπέρ των θέσεων κα απόψεων που καθένας από τους μαθητές και τις μαθήτριες υιοθετεί και πιστεύει.

Ειδικότερα μέσα από τη γνωριμία με τον ολοκληρωτικό τρόπο σκέψης και τις εφαρμογές των αντιδημοκρατικών ιδεολογιών και τις ανελεύθερες μεθοδεύσεις τους, όταν έγιναν αυταρχικές εξουσίες, στοχεύει το παρόν σενάριο να:

- Πολιτικοποιηθούν ώριμα και απροκατάληπτα οι μαθητές και οι μαθήτριές μας και να ακολουθούν στη ζωή τους δημοκρατικές στάσεις και επιλογές τόσο στις διαπροσωπικές τους επαφές όσο και στις πολιτικές μορφές έκφρασής τους.
- Γαλουχηθούν στην ήρεμη και με επιχειρήματα ανταλλαγή θέσεων και στην ανάγκη να υιοθετούν τελικώς την άλλη άποψη, εφ' όσον μέσω του διαλόγου η άλλη θέση υπερίσχυσε και επιβλήθηκε.
- Ενημερωθούν για τις αυταρχικές και απάνθρωπες μορφές άσκησης της εξουσίας από τα ανελεύθερα και αυταρχικά καθεστώτα σε όλα τα κράτη και σε όλες τις εποχές.
- Διαμορφώσουν τεχνικές διαχείρισης ανάλογων κρίσεων και να αναπτύξουν την αγωνιστική διάθεσή τους εναντίον αυταρχικών καθεστώτων και συμπεριφορών.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Ο συντάκτης του σεναρίου αναφέρει πως με την ολοκλήρωση του σεναρίου επιδιώκεται η άσκηση των μαθητών στην επεξεργασία επιχειρημάτων και στην αντίκρουση των επιχειρημάτων της αντίπαλης πλευράς. Εδώ συνάπτεται ως στόχος και η καλλιέργεια της ετοιμότητας και της ταχείας επεξεργασίας θέσεων και της

ικανότητας αντίκρουσης αντίθετων θέσεων και επιχειρημάτων. Αναμένεται επίσης η κατάκτηση της ικανότητας σαφούς διατύπωσης και έκφρασης των επιχειρημάτων που υποστηρίζουν τη θέση μας. Στόχος επίσης σημαντικός είναι και η δυνατότητα άσκησης των μαθητών στην τεχνική του Αγώνα Λόγων με τις σαφείς και προκαθορισμένες παραμέτρους που αυτό το ρητορικό είδος εμπεριέχει.

Γραμματισμοί

Σύμφωνα με το συνταγμένο σενάριο επιδιώκονται οι ακόλουθοι γραμματισμοί:

Γλωσσικός – Κλασικός γραμματισμός

Οι μαθητές εξοικειώνονται με την παραγωγή διάφορων τύπων κειμένου σε (προσχεδιασμένο) προφορικό λόγο, σε γραπτό λόγο (ομιλία) αλλά και σε πολυτροπικά κείμενα (Powerpoint).

Νέοι γραμματισμοί

Με την παρούσα πρόταση επιδιώκεται η αξιοποίηση των ΤΠΕ ως ενός περιβάλλοντος ευέλικτου, στο οποίο οι πιθανές διορθώσεις θα εκτελούνται αμέσως και χωρίς κόστος (αλλαγή κειμένου, διαμόρφωση παραγράφων, προσθαφαίρεση εικόνων κτλ.). Η δυνατότητα αυτή θα εφαρμοστεί τόσο στο περιβάλλον του Επεξεργαστή Κειμένου όσο και σε εκείνο του Powerpoint, όπου παρεμβάλλεται και η δυνατότητα της επεξεργασίας πολυτροπικού κειμένου.

Κριτικός γραμματισμός

Ο κριτικός γραμματισμός επιτυγχάνεται σε ικανοποιητικό βαθμό, εφ' όσον τα μελετώμενα κείμενα ωθούν τους μαθητές στη διερεύνηση διασυνδέσεων ανάμεσα σε έννοιες και σχέσεις ψυχολογικές με πολιτικές αξίες και στάσεις και στη μελέτη των διασυνδέσεων ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον και τις ψυχοπνευματικές επιδράσεις στην προσωπικότητα είτε του θύματος του ολοκληρωτικού καθεστώτος είτε του ανθρώπου που μεταβάλλεται σε ενεργούμενό του.

Διδακτικές πρακτικές

Ο συντάκτης αναφέρει πως οι διδακτικές πρακτικές που θα αξιοποιηθούν κατά την εφαρμογή του σεναρίου είναι οι εξής:

1. Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: Οι μαθητές, καθώς συνεργάζονται σε μικρές και ευέλικτες ομάδες για την επίτευξη του κοινού στόχου, ανακαλύπτουν και αναδεικνύουν τις ατομικές τους δεξιότητες και κατακτούν την ικανότητα της αποδοτικής συνεργασίας και λειτουργίας στο πλαίσιο δομημένων και εύρυθμα λειτουργουσών ομάδων. Ο εκπαιδευτικός περιφέρεται από ομάδα σε ομάδα επιλύοντας τυχόν προβλήματα και απαντώντας σε ερωτήματα που προκύπτουν κατά τη λειτουργία των ομάδων, χωρίς ωστόσο να παρεμβαίνει ενεργά και να υποκαθιστά τους μαθητές της ομάδας (καθοδηγούμενη διερεύνηση). Υποτάσσουν τον συχνά υπερτροφικό εγωκεντρισμό τους και εξοικειώνονται με την πειθαρχημένη ακρόαση και επεξεργασία θέσεων των υπόλοιπων μελών της ομάδας ακόμη και των πιο αδύναμων γνωστικά. Έτσι οι μαθητές μετατρέπονται από απλοί ακροατές μιας μονολογικής και μετωπικής διδασκαλίας σε συνεργάτες και δημιουργούς θέσεων και λύσεων προβλημάτων και σε ενεργούς συμμετόχους στην παραγωγή και ανταλλαγή ιδεών με τελικό στόχο την ώσμωση και τη σύνθεση στο πλαίσιο της ομάδας.
2. Χρήση των ΤΠΕ: Στο σενάριο αυτό επιδιώκεται και η εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών μας με τις νέες κοινωνικές γλώσσες και τα νέα περιβάλλοντα λόγου και έκφρασης, επικοινωνίας και διαλόγου, μάθησης και μόρφωσης-αυτομόρφωσης. Ταυτόχρονα, οι ΤΠΕ ανοίγουν ένα ευρύτατο πεδίο εξεύρεσης βιβλιογραφίας και πηγών ενημέρωσης και πληροφόρησης, μεταβάλλοντας εντελώς το μαθησιακό περιβάλλον τους. Στην εξοικείωση των μαθητών με αυτό το εντελώς νέο μαθησιακό περιβάλλον συμβάλλουν ιδιαίτερα οι ΤΠΕ. Στο νέο αυτό πλαίσιο οι μαθητές μας θα πρέπει να καταστούν ικανοί να χρησιμοποιούν κριτικά τις πηγές και τα μέσα μόρφωσης, αποφεύγοντας την άκριτη και αναφομοίωτη υιοθέτηση κάθε ανεπεξέργαστης πληροφορίας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Όπως ορθά επισημαίνει ο συντάκτης του σεναρίου:

1. Το θέμα εμπεριέχεται στη διδακτέα ύλη.
2. Είναι αναγκαίο στις μέρες που διανύουμε το σχολείο να ευαισθητοποιεί τους μαθητές όσον αφορά τη δημοκρατία και να τους ενημερώνει για τις συνθήκες και τις αιτίες που γεννούν τα ολοκληρωτικά καθεστώτα, προκειμένου και οι νέοι μας να διαμορφώνουν δημοκρατικές αξίες και στάσεις.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Σε ό,τι αφορά τη διδακτέα ύλη, όπως αναφέρει ο συντάκτης του σεναρίου, το προτεινόμενο σενάριο στηρίζεται και καλύπτει τμήματά της. Συγκεκριμένα, στο 3ο Κεφάλαιο (στην ενότητα «Δοκίμιο») του Εγχειριδίου «Έκφραση-Έκθεση» Γ' Λυκείου εισάγεται το θέμα «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» στις σελίδες 209-265. Καλύπτει επίσης τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών που προβλέπουν την κατανόηση και τη χρήση του γραπτού και προφορικού λόγου σε ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις, την καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού και την απόκτηση γνώσεων που καθιστούν τους μαθητές σκεπτόμενα άτομα και ενεργούς πολίτες της τοπικής αλλά και της παγκόσμιας κοινότητας.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Το σενάριο απαιτεί από τους μαθητές:

- 1) έρευνα στο διαδίκτυο (χρήση ηλεκτρονικού λεξικού), οπότε το διαδίκτυο χρησιμοποιείται ως πηγή πληροφόρησης.
- 2) γνωριμία με νέα περιβάλλοντα εργασίας, όπως το Powerpoint και το Wiki.

Έτσι, όπως σημειώνει και ο συντάκτης, συμβάλλει στη διαμόρφωση νέων ταυτοτήτων, ικανών να αναγνωρίζουν, να κατανοούν και να ανασυνθέτουν την κοινωνική πραγματικότητα, όπως αυτή προκύπτει στο νέο περιβάλλον γνώσης.

Κείμενα

Ο συντάκτης προτείνει τα ακόλουθα δύο κείμενα, τα οποία αξιοποιήσαμε κατά την εφαρμογή του σεναρίου:

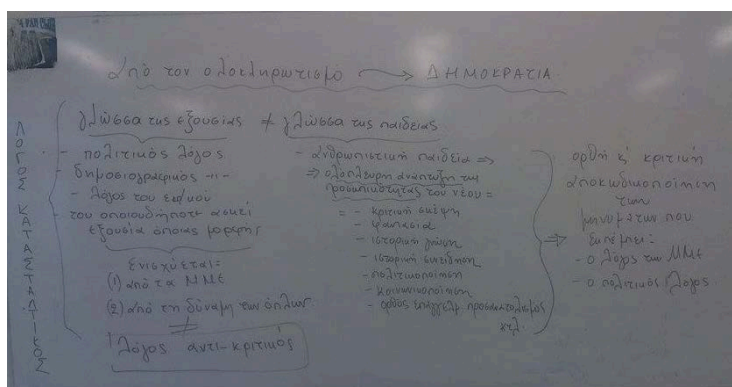
- 1) Το κείμενο του Γ.Α. Μαγκάκη, «Γράμμα απ' τη φυλακή για τους Ευρωπαίους» («Θεματικοί Κύκλοι», σελ. 388-392).
- 2) Το κείμενο του Ε. Π. Παπανούτσου, «Τα όρια της υπακοής» (από το «Η κρίση του πολιτισμού μας», εκδ. Φιλιππότη, Στ' έκδοση, σελ. 242-247).

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

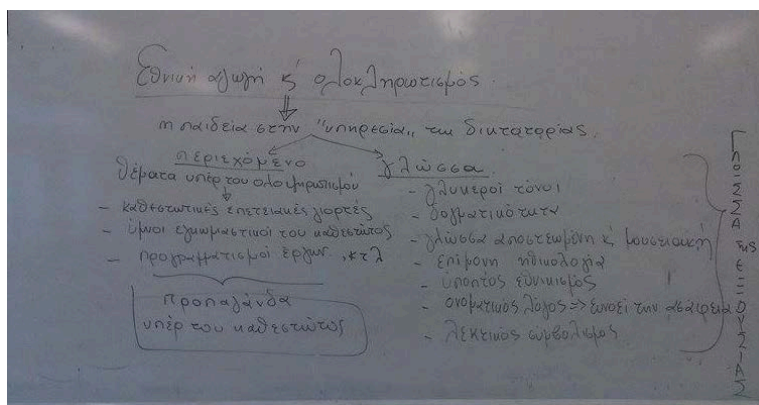
1^ο δίωρο: επεξεργασία του 1^{ου} φύλλου εργασίας (προφορική παρουσίαση των συμπερασμάτων από εκπρόσωπο της κάθε ομάδας – παραγωγή παραγράφου / εύρεση ορισμών)- Εργαστήριο Η/Υ

Το πρώτο δίωρο της εφαρμογής πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 09/01/2015 στο εργαστήριο Η/Υ, κατά την 1^η και 2^η διδακτική ώρα. Οι μαθητές χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες (τρεις των τεσσάρων ατόμων και μία των πέντε ατόμων – σύνολο δεκαεπτά μαθητές στο τμήμα) και η κάθε ομάδα είχε στη διάθεσή της δύο σταθμούς εργασίας, όπου ήδη είχαν αποθηκεύσει στον φάκελο του τμήματος τα φύλλα εργασίας. Οι ομάδες ήταν ανομοιογενείς ως προς τη σύνθεσή τους, κάτι που υποστηρίζεται πως προωθεί την ανάπτυξη της Ζώνης της Επικείμενης Ανάπτυξης του Vytotsky, σύμφωνα με την οποία οι πιο δυνατοί μαθητές επιτελούν τον ρόλο του περισσότερου έμπειρου που βοηθά στη δόμηση της Ζώνης για τους συμμαθητές τους. (Παυλίδου, 2013, 30). Επίσης, ήταν ισομερώς κατανομημένοι ως προς το φύλο, καθώς όπως δείχνουν οι σχετικές έρευνες η σύνθεση αυτή λειτουργεί καλύτερα συγκριτικά με τις ομάδες που υπερτερεί ένα από τα δύο φύλα (Παυλίδου, 2013, 31).

Προτού προχωρήσουμε στην αναλυτική παρουσίαση της εργασίας των μαθητών στις δραστηριότητες που απαιτούσε το σενάριο, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε πως εντάξαμε τη μελέτη του θέματος στη διδακτική ενότητα *Η Πειθώ στον Πολιτικό λόγο*. Στόχος μας στην ενότητα αυτή είναι η συζήτηση ποικίλων θεμάτων που εξακτινώνονται με κέντρο τον πολιτικό λόγο όπως: ο ορισμός και οι παράμετροι της πολιτικής προπαγάνδας, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το περιεχόμενο του όρου διεθνισμός, ο ρατσισμός και ο εθνικισμός ως φαινόμενα κοινωνικής και πολιτικής παθογένειας, η παθητική και επιφανειακή στάση του σύγχρονου ανθρώπου απέναντι στα κοινά, η επικράτηση του λαϊκισμού και η αλλοίωση της λαϊκότητας. Οι ποικίλες αυτές πτυχές της συζήτησής μας, μας οδηγούν αναπόφευκτα στη διάκριση, που θέτει το 3^ο κεφάλαιο του σχολικού βιβλίου με τίτλο *Δίκαιος και άδικος λόγος*, ανάμεσα στη γλώσσα της εξουσίας και τη γλώσσα της παιδείας ([Εικόνα 1](#)). Η επιβολή της πρώτης πάνω στη δεύτερη οδηγεί στην ανάπτυξη της λεγόμενης εθνικής αγωγής, το περιεχόμενο της οποίας απειλεί τη δημοκρατία και ευνοεί τον ολοκληρωτισμό ([Εικόνα 2](#)). Έτσι, ετοιμάσαμε το γνωστικό πεδίο για να μπορέσουν οι μαθητές να επεξεργαστούν στο πλαίσιο του σεναρίου δύο εξαιρετικά κείμενα που μιλούν για την ανάγκη διατήρησης κάτω από τις πιο αντίξοες συνθήκες της εσωτερικής και ψυχικής ελευθερίας του ανθρώπου αλλά και για τα όρια της υπακοής.

Εικόνα 1. Η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας.

Εικόνα 2. Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός.

Αναφορικά με το πρώτο δίωρο της εφαρμογής κατά τη διάρκεια της πρώτης ώρας οι Ομάδες Α΄ και Β΄ μελέτησαν το κείμενο του Μαγκάκη, όπως προβλέπει το σενάριο, ενώ οι Ομάδες Γ΄ και Δ΄ μελέτησαν το κείμενο του Παπανούτσου. Οι μαθητές κράτησαν σημειώσεις για τα δύο πρώτα βήματα του [φύλλου εργασίας](#), όπως προέβλεπε ο συντάκτης του σεναρίου για την κάθε ομάδα. Ο ρόλος μου υπήρξε καθοδηγητικός, συμβουλευτικός και επέλυα τυχόν απορίες που είχαν οι μαθητές ως προς την κατανόηση των κειμένων. Στόχος μας δεν ήταν η συνεχής παρέμβαση στη διαδικασία αυτή, καθώς οι μαθητές πρέπει να μάθουν να συνεργάζονται ομαλά και να βοηθά ο ένας τον άλλο. Το τρίτο βήμα του φύλλου εργασίας για το πρώτο αυτό δίωρο ήταν η προφορική παρουσίαση των στοιχείων που είχαν συλλέξει κατά τη μελέτη των κειμένων από έναν εκπρόσωπο της κάθε ομάδας. Η προφορική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης μαγνητοφωνήθηκε, ώστε να μπορέσουμε σε δεύτερο χρόνο να αξιολογήσουμε και να εκτιμήσουμε τον βαθμό συνεργασίας ανάμεσα στους μαθητές, τη δυνατότητά τους να αποδίδουν προφορικά τα συμπεράσματά τους. Με την παρουσίαση αυτή ολοκληρώθηκε το πρώτο δίωρο του σεναρίου, ενώ οι μαθητές δεν πρόλαβαν να προχωρήσουν στο τέταρτο βήμα που αφορούσε στην παραγωγή παραγράφου αξιοποιώντας συγκεκριμένες λέξεις των κειμένων και τον ορισμό εννοιών με χρήση του ηλεκτρονικού Λεξικού Τριανταφυλλίδη.

2^ο δώρο: δημιουργία Powerpoint για τους τρόπους πειθούς, τη γλώσσα, το κειμενικό είδος και την οργάνωση του κειμένου - Εργαστήριο Η/Υ

Το δεύτερο δώρο της εφαρμογής υλοποιήθηκε την Παρασκευή 16/01/2015 στο Εργαστήριο Η/Υ κατά την 1^η και 2^η διδακτική ώρα. Οι μαθητές σε ομάδες, έχοντας μοιράσει ρόλους, πχ. ποιος θα πληκτρολογεί κτλ., επεξεργάστηκαν το τέταρτο βήμα του φύλλου εργασίας που εκκρεμούσε από το πρώτο δώρο. Έτσι, οι Ομάδες Α΄, Β΄ και Δ΄ παρήγαγαν μια παράγραφο αξιοποιώντας συγκεκριμένες λέξεις των κειμένων, ενώ η Ομάδα Γ΄ εντόπισε και κατέγραψε ορισμούς λέξεων που υποδείκνυε ο συντάκτης του σεναρίου.

Τα αποτελέσματα των εργασιών των μαθητών είναι τα ακόλουθα:

Ομάδα Α΄:

Η **ασφυξία** της φυλακής, η κόλαση της **ανάκρισης**, η **καταπίεση** και η **απόλυτη απομόνωση** κάνουν τον άνθρωπο να χάνει τα λογικά του. Κλείνεται στον εαυτό του, τον διακατέχει μια **έξαλλη μαινάδα** και βρίσκεται σε μια συνεχή μάχη με τις σκέψεις του, θεωρώντας πως η μοναξιά είναι ο καλύτερος του φίλος. Πλέον **πρώην άνθρωπος**, η καθημερινή του ζωή μαστίζεται από **αγωνία** που **απειλεί να του σχίσει τα φρένα**. Γεννιέται το **παράδοξο** μέσα του και ένας διαρκής **αλληλοσπαραγμός**. Τελικά η **διάσπαση που γίνεται μέσα** του οδηγεί σε έναν **ίλιγγο**, που τον καταστρέφει.

Ομάδα Β΄:

Ο άνθρωπος χαρακτηρίζεται κυρίως από την **αξιοπρέπεια** και την **ανεξαρτησία** εάν φυσιολογικές συνθήκες κυριαρχούν στη ζωή του. Βέβαια, όλα αυτά αλλάζουν όταν αρχίζει να επιβάλλεται το ολοκληρωτικό καθεστώς όπου αυτές οι έννοιες χάνουν κάθε σημασία. Ένας φυλακισμένος προσπαθεί με κάθε τρόπο να κρατήσει την **ανθρωπιά** του και μέσω αυτού να δείχνει τη **δύναμη της υπομονής** του. Με το να κυριαρχεί ένα ολοκληρωτικό καθεστώς ο άνθρωπος χάνει την **τιμή** και την **αξιοπρέπεια** που θεωρείται σήμα κατατεθέν γι' αυτόν. Προσπαθεί να ανταπεξέλθει χρησιμοποιώντας την **επικοινωνία** με τους συγκατατούμενους και σε στιγμές μοναξιάς **συνομιλεί με τις ιδέες τους**.

Όταν η ελευθερία χάνεται ο καθένας **πεινάει για δικαιοσύνη**. Η **ευαισθησία** της ψυχής βοηθάει να αντιμετωπίσει τον πόνο που βιώνει.

Ομάδα Γ΄:

- **εγκληματίας** ο [enɣlimatías] O3 θηλ. **εγκληματίας** [enɣlimatías] : **α.** αυτός που διέπραξε ή διαπράττει βαρύτατο έγκλημα ή εγκλήματα, συνήθ. Ανθρωποκτονίας.
- **βία** η [νία] O25α : 1. η (υλική ή ψυχική) πίεση που ασκεί κάποιος επάνω σε κπ. άλλο για να του επιβάλει τη δική του θέληση.
- **καθεστώς** το [καθestós] γεν. *καθεστώτος*, πληθ. *καθεστώτα*, γεν. *καθεστώτων* : **1α.** ο τρόπος με τον οποίο κυβερνάται ένα κράτος ή είναι οργανωμένη μια κοινωνία **β.** η κατάσταση ή το σύστημα που ισχύει σε κπ. τομέα και που είναι νομικά κατοχυρωμένο.
- **ολοκληρωτισμός** ο [oloklirotizμός] O17 : πολιτικό σύστημα, συνήθ. μονοκομματικό, που χαρακτηρίζεται από υπερβολική ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας, επιβολή μονολιθικότητας στην κοινωνία και καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· (πρβ. *δικτατορία*).

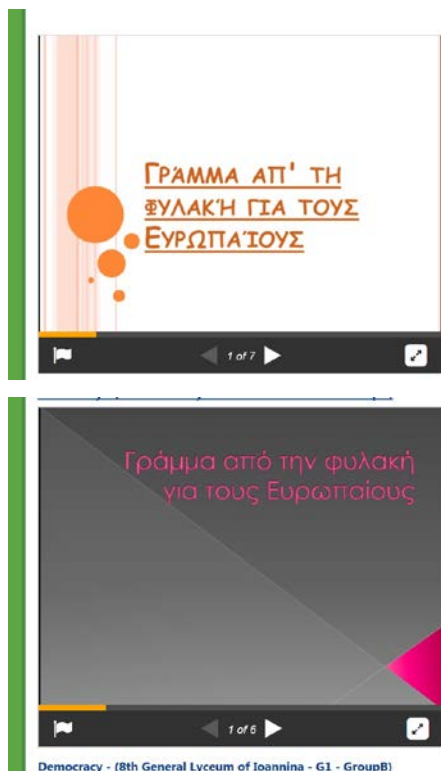
Ομάδα Δ΄:

Δημοκρατία είναι το πολίτευμα που προσφέρει αρκετά οφέλη στον άνθρωπο αλλά και στο κοινωνικό σύνολο. Αρχικά, δίνει τη δυνατότητα ελεύθερης **βούλησης** στον άνθρωπο και γενικότερα τη δυνατότητα να απολαμβάνει την **ελευθερία** του τύπου, του λόγου, της ψήφου και την ελευθερία σε πολλούς τομείς της ζωής του. Στη συνέχεια, μέσω της δημοκρατίας ο άνθρωπος αποκτά **οργανωμένη αγωγή** καθώς μαθαίνει να ζει και να συμπεριφέρεται δημοκρατικά στους συνανθρώπους του και κυριαρχείται από το αίσθημα της **υπευθυνότητας**. Τέλος, ο άνθρωπος μέσα σε μια οργανωμένη πολιτεία αποκτά **συνείδηση** ως προς τις πράξεις του ενώ παράλληλα κερδίζει την **αξιοπρέπειά** του εφόσον ο λόγος του έχει και αξία και είναι πλέον ελεύθερος.

Στη συνέχεια, οι ομάδες προχώρησαν στην επεξεργασία των δραστηριοτήτων που προέβλεπε το φύλλο εργασίας για το δεύτερο δίωρο. Κάθε ομάδα έπρεπε να δημιουργήσει ένα PowerPoint στο οποίο θα παρουσιάσει τα χαρακτηριστικά του

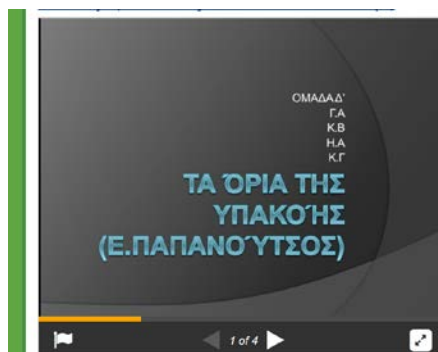

κειμενικού είδους, τους τρόπους και τα μέσα πειθούς, τη χρήση της γλώσσας και την οργάνωση του κειμένου. Στο τέλος του δώρου εκπρόσωπος κάθε ομάδας παρουσίασε μέσω του βιντεοπροβολέα το αποτέλεσμα της εργασίας τους. (βλ. http://www.slideshare.net/papasthd/edit_my_uploads) Επίσης, οι μαθητές ανέβασαν στο wiki της τάξης που ετοιμάστηκε για τους σκοπούς του σεναρίου τις παρουσιάσεις των τεσσάρων ομάδων (Εικόνα 3).

Democracy - (8th General Lyceum of Ioannina - G1 - GroupC)

Democracy - (8th General Lyceum of Ioannina - G1 - GroupD)

Εικόνα 3. Στιγμιότυπο από το wiki της τάξης.

5η ώρα: γραπτή δοκιμασία – ομιλία – Αίθουσα διδασκαλίας

Την Παρασκευή 16/01/2015 στην αίθουσα διδασκαλίας, κατά την 4^η διδακτική ώρα, αποφασίσαμε όλοι μαζί, διδάσκουσα και μαθητές, να συνεχίσουμε κατά μία ώρα την εφαρμογή του σεναρίου, προχωρώντας στην παραγωγή της ομιλίας που όριζε ως εργασία ατομική για το σπίτι, στον χώρο του σχολείου. Εκμεταλλευτήκαμε το γεγονός πως στο ημερήσιο πρόγραμμα εκτός από Νεοελληνική Γλώσσα έχουμε και Νεοελληνική Λογοτεχνία. Έτσι, λοιπόν δόθηκε στους μαθητές το εξής θέμα:

Παραγωγή λόγου: Έχοντας ως ερεθίσματα τα δυο κείμενα που αναλύσατε, συντάξτε μια ομιλία 500-600 λέξεων για το ετήσιο συνέδριο των οργανώσεων νεολαίων της χώρας σας, στην οποία προσπαθήστε να εκθέσετε αιτιολογημένα τους παράγοντες εκείνους που έχουν αμβλύνει σήμερα το ενδιαφέρον των νέων για τις κοινές υποθέσεις και ακολούθως να παρουσιάσετε τις πιθανές συνέπειες αυτής της αδιαφορίας των νέων τόσο στη ζωή και το μέλλον των ίδιων όσο και στο κοινό μέλλον της χώρας.

Οι μαθητές συνέταξαν την ομιλία χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες, αφού προηγουμένως δόθηκαν οι απαραίτητες διευκρινήσεις ως προς τα ζητούμενα και τα δεδομένα, καθώς και τη μορφή που θα πρέπει να έχει το κείμενο. Ενδεικτικά, παραθέτουμε στη συνέχεια δείγματα της προσπάθειάς τους:

Γράφει ο Δ.Τ.:

Αγαπητοί φίλοι,

Θέλω ευχαριστώ για την ευκαιρία που μου δίνετε να σας εκφράσω τις απόψεις μου στο θέμα της αδιαφορίας των νέων ~~και~~ για τα κοινά και να σας αναλύσω τις συνέπειες της συγκεκριμένης αδιαφορίας για τους ίδιους, αλλά και για το μέλλον της χώρας.

Είναι λογικό, λόγω ~~και~~ γνωστό, πως οι νέοι της εποχής δεν δείχνουν ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή της χώρας, κι ακόμη χειρότερα, θεωρούν πως αυτή η αδιαφορία είναι δικαιολογική για την ηλιθία στην οποία βρίσκονται. Οι νέοι του σήμερα δεν ασχολούνται, επαναπαύονται στις υπάρχουσες δρόμους και δεν έχουν κατανοήσει ιδεολογικά σε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Ως προς τους λόγους, οι (δεξιότητες) βρίσκονται σε παρακμή, εξαιτίας της πιεστικής κρίσης που υφίσταται όχι μόνο η χώρα μας, αλλά και ολόκληρος ο κόσμος. Συνεπώς οι νέοι, σε ένα περιβάλλον δίχως πιεστικές αναζητήσεις και κατ'επέκταση αυτιστικές (δεξιότητες), αδυνατούν να ακολουθήσουν αυτά τα βήματα. Παρ'όλα αυτά, συνεχίζουν να ακολουθούν το μέλλον αυτής της χώρας ~~και~~ να έχετε να ~~παρατηρήσετε~~ αρέσκονται στην αλλαγή προς το καλύτερο. Όμως για να εισπιάσουν τα μέγιστα οφέλη των δόμων της κοινωνίας, υπάρχει η προϋπόθεση της κριτικής σκέψης. Ένα μυαλό που μπορεί να κρίνει καταστάσεις, είναι ένα δημιουργικό και ελεύθερο μυαλό. Όμως οι νέοι σε μεγάλο βαθμό έχουν ελλείψει αυτής της ικανότητας και εάν θρηνείται ένα ~~το~~ σημαντικό πρόβλημα.

(σελίδα 1)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Λέμε πως σε κατάσταση υψιστικής ηλικίας, οι άνθρωποι σταματούν να σκέφτονται ελεύθερα, γίνονται ερμεία της στασιμότητας και του κατεστημένου τρόπου ζωής. ~~Αν κάποιος βιώνει~~ ~~στην καθημερινότητά του αυτή την κατάσταση~~, είναι πολύ πιθανό να αφορμάται πνευματικά και να μην μπορεί να αναπτύξει αυτού του είδους τις δεξιότητες.

Η διαπαιδαγγωγή επίσης, είναι σημαντική στην εξέλιξη του νέου. Ένας σωστός τρόπος διαπαιδαγγωγής με έμφαση σε ανθρωπιστικές αξίες και στην διεύρυνση της πνευματικότητας, έχει ως αποτέλεσμα ένα ολοκληρωμένο και υγιές πολίτη που είναι εύκολο να χειραγωγηθεί. Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή οι υπεύθυνοι για την διαπαιδαγγωγή του νέου αδιαφορούν, το αποτέλεσμα θα είναι ένα υποχείριο της εκάστοτε εξουσίας με σαφές ~~πρόβλημα~~ "δύες" και αυτιστικό την ευφυΐότητα των έχοντων αρμοδίων. Οι ~~προαναφερθέντες~~ προαναφερθέντες "υπεύθυνοι" είναι η οικογένεια και το σχολείο. Η σύγχρονη οικογένεια, έχοντας λιγότερο ισχυρό δεσμό σε σχέση με παλαιότερα ~~αποτελεί~~ αποτελεί στην πλειονότητά της έναν θεσμό που βιώνει την απουσία και την υστέρηση. Ως αποτέλεσμα ο διάλογος μεταξύ των γενιών της είναι ελάχιστος έως ανύπαρκτος. ~~Οι υπεύθυνοι~~ Συνεπώς η κοινωνικοποίηση των παιδιών λαμβάνει χώρα ποτέ στο σχολείο, δηλαδή διακατέχεται από την ανωριότητα αυτής της ηλικίας και άρα ~~και~~ ~~κατευθεί~~ κατευθείνεται κατά αυτόν τον τρόπο, αποδίδει τον νέο σε όλη την μεσοπρόθεσμη ζωή του.

Στο σχολείο λοιπόν, το οποίο θα έπρεπε να αποτελεί εξέλιξη της κοινωνικοποίησης με σκοπό την ανάπτυξη ικανοτήτων και κυρίως της κρίσης, υπάρχει μια αδιάφορα αδιαφορία και υστέρηση με ελάχιστους κρατικούς "φόρους" αλλαγής. Ο σκοπός του σημερινού σχολείου ~~είναι~~ είναι η επίτευξη ~~των~~ μεριστά δοσμού εξειδίκευσης, που μπορεί να προσφέρει ώστε να είναι επιτυχής η εισαγωγή του υποψήφιου φοιτητή στην ανώτερη και ανώτατη

(σελίδα 2)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εκπαίδευση. Όταν ανέχεια ο νέος θα εισχωρηθεί στην αναγκαστική
αγορά εργασίας και θα αναζητεί στην προσπάθειά του για ~~την~~ ^{την} ~~αποκάλυψη~~
των προσωπικών φιλοδοξιών, από τους αρχικούς και φθιγγικούς ρυθμούς
ζωής που θα του επιβάλλεται να αποδοχήσει.

Διακρίνεται που θα χρησιμοποιήσει για την εξέλιξη της "βιογραφίας",
ο νέος θα θυμίζει το έργο που πρέπει να επιτελέσει και
δεν θα προσαρμόζει από αυτό για χάρη της ελεύθερης σκέψης και του
ενδιαφέροντος για το κοινό καλό. Ως συνέπεια, θα γίνει ένας σπάνιος
προς άνθρωπος, μια δυνατή φωνή, που θα εκτελεί την εργασία που
του δίνεται με την υπόσχεση, πως κάποτε θα ευτυχίσει. Όταν περνού
του αυτή, προσπαθεί να καταναλώσει αργά, σε μια προσπάθεια της
προσωπικής ευτυχίας και της αύξησης της αποτελεσματικότητας. Στο τέλος,
όμως θα καταλήξει να υπερασπίζεται με πάθος το σίστημα
εξανδρακυσμού του ή θα ~~καταβέβη~~ ^{καταβέβη} την μεταμόρφωση που του
κατείχε, σε πιο ισχυρές περιπτώσεις. Πλέον όμως δεν θα μπορεί να κάνει τίποτα
για να το αλλάξει.

Ο άνθρωπος αυτός, δεν θα μπορεί να γίνει δημιουργικός ή να υφιστά
φύσει. Συνεπώς ο θεωρητικός πνευματικός των ημερών μας θα γίνει
πιο σιωπηλός. Και σε μια χώρα που θα επικρατεί ένας τέτοιος
συναισθηματικός, ο αποκτηνιστικός καθολισμός με κοινές θεωρητικές
θα λάβει θέση ~~με~~ ^{με} τον πιο ισχυρό και δόξιο στο τέλος να
θριαμβεύει. Όσοι πόροι, ~~καταβέβη~~ ^{καταβέβη} ο άνθρωπος μάχεται και η
τεχνολογία θα χρησιμοποιούνται για ανακείμενα πολέμου, προπομάχους και
ελέγχου. Το μέλλον θα είναι δυσόμοιο, ~~καταβέβη~~ ^{καταβέβη} όμως ελπίδα για
αλλαγή.

Ευνοήζοντας, οι νέοι λόγω του υλιστικού τρόπου ζωής, την πνευμα-
τικής φτώχειας και της αδιαφορίας γονέων και εκπαιδευτικών με την
αυτή διαταξολογία τους, διαφέρουν με την ομάδα τους για τα καλά.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αν συνεχιστεί αυτή η παγκόσμια, τότε το μέλλον των νέων και
της χώρας γενικότερα προβλέπεται σκτεινό.
δός ευχαριστώ.

(σελίδα 4)

Γράφει ο Χ.Κ.:

Αγαπητοί αναγνώστες,

Σας καλωσρίδω στο συνέδριο των μαθητικών οργανώσεων. Ένα από
τα θέματα που θα συζητηθούν είναι η αθλητική ανάπτυξη των νέων
στη σημερινή εποχή. Στην αρχαία Αθήνα, άριστος θεωρούνταν εκείνος ο οποίος
δεν ασχολούνταν με τα κοινά. Θα προσπαθήσω να ειδικώ αναλυτικά τους
παράγοντες που επηρεάζουν αυτό το φαινόμενο καθώς και τις επιπτώσεις στη
ζωή του νέου της χώρας.

Υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που συνεισφέρουν στη μείωση του ενδιαφέ-
ροντος των νέων για τα δημόσια. Πρωταρχικός παράγοντας μπορεί να θεωρηθεί
η αδιαφορία των αθλητικών οργανώσεων να ενημερώσουν τους νέους για τα
απογράμματα δράσης τους σε αθλητική και κοινωνική γλώσσα. Αυτό οδηγεί τους
νέους στο συμπέρασμα ότι ή οι οργανώσεις αδιαφορούν απλώς για τα κοι-
νά και θέλουν απλώς να αναρριχηθούν στην εξουσία ή ότι οι αρχηγοί είναι
~~αδιαφοροί~~ φαντασιόχοι που μεταλλεύονται την νεολαία που στην αθλο-
γυψία της δε βλέπεται ώριμο.

Ακόμη, ο χρησιμοθηρικός χαρακτήρας της κοινωνίας, κατά κάποιο τρόπο, επι-
βάλλει την ενασχόληση με "ουσιώδη" αθλήματα ~~και όχι με~~ σε θέματα
άλλων λιγότερο σημαντικών. Στη δεύτερη κατηγορία έχει καταλήξει να ανήκει
η αθλητική ζωή, καθώς πλέον ειδικά θεωρείται αυτός ο οποίος ασχολείται
με την εργασία του, την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του και γενικά όχι με
τα κοινά. Έτσι, σημαντικός παράγοντας ~~είναι~~ είναι και η έλλειψη χρόνου. Ο κόσμος
των νέων στρέφεται γύρω από τις Πανελλαδικές εξετάσεις και την υψηλή διαμορ-
φή του μέλλοντός τους. Οι δυο παραπάνω παράγοντες δρουν ανεξάρτητα σε

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

έχει με το ενδιαφέρον για τα νοιά.

Τέλος σφεινουμε να σημειώσουμε ότι ο χαρακτήρας και η αφοσιωτικότητα των νέων τους οδηγεί στην ρήξη με το κατεστημένο, αφού αυτό τη φι-
βη τους οι νέοι είναι απειθαρχημένοι. Πλέοντας ότι τα παραδεχμένα δεν
αλλάζουν οι νέοι χάνουν το ενδιαφέρον τους ενώ πολλές φορές υιοθετούν
αυραίες ιδεολογίες. Αυτή η ιδεολογία βούρμας αυθαδει τους νέους
αφού πλέον ο πολιτικός είναι ~~πλέον~~ έχει μετατρέψει σε ένα ριγυ βόρμας
και διεφθαρμένης αλήθης.

Όπως γίνεται αντιληπτό, το φαινόμενο που παρατηρείται τα τελευταία
χρόνια ~~πλέον~~ έχει λάβει τεραστίες διαστάσεις με συνέπειες εξίσου τρο-
ματικές τόσο για τη ζωή και το μέλλον της χώρας όσο και για
τη ζωή του νέου.

Ο νέος έχει πλήρη άγνοια για θέματα που αφορούν τα νοιά
και συνεπώς δεν ενδιαφέρεται. Δεν μπορεί να αναπτύξει και να καλοπιάσει
ο συνειδητότητα την άγνοιά του για αυτά τα θέματα και συνεπώς αδρανεί
ως πολίτης. Επομένως, όσοι από τους νέους, υιοθετούν αυραίες ιδεολογίες
εξήντα δεν μπορούν να διεκδικούν και να συνομιλήσουν με ανθρώπους οι
οποίοι έχουν μια υάδια γνώση σε κρίσιμα θέματα.

Όσον αφορά τη χώρα, από τις δύο παραπάνω συνέπειες, η κοινωνία
χάνει υολύτιμα μέλη της με αποτέλεσμα ~~η~~ η νεολαία να μην ευφραν-
θείται σωστά. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι μεγάλο πο-
σοστό των νέων απέχουν από τις διάφορες ευλογίες διαδικασίες.
Τέλος, σφεινουμε να σημειώσουμε ότι οι δεσμοί παραμένουν σταθεροί
αφού δεν επιδιώκει κανείς να τους εξελίξει και να τους αλλάξει.

Ανεμφασιώτως, η έλλειψη ενδιαφέροντος των νέων για τα νοιά
να ~~πλέον~~ οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και οι επιπτώσεις είναι
βαριές. Όσο, όλη η κατάσταση μπορεί να ανατραπεί εάν οι
εμφασιώμενοι παράγοντες κατανήσουν σε υάδια ταύπη αλάγειν, με
τους μεν νέους να γίνονται αφο διατηρημένοι και το κράτος και

οι υλοποιηθείσες φορείς να βοηθήσουν τους νέους να εγκατασταθούν στην υλο-
ποιηθείσες. Ελπίζω να ενισχύσει τον αφοσιωμένο σας. Ευχαριστώ
για την προσοχή σας.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' ομάδα: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο δίωρο

Το κείμενο του Γ.Α. Μαγκάκη «Γράμμα απ' τη φυλακή για τους Ευρωπαίους» («Θεματικοί Κύκλοι» σελ. 388-392).

1ο βήμα:

Μελετήστε το κείμενο που σας δόθηκε και εντοπίστε τις επιπτώσεις που γεννά η στέρηση της ελευθερίας στον άνθρωπο σύμφωνα με το κείμενο.

2^ο βήμα:

Συγκροτήστε έναν κατάλογο με τα δεινά της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας.

3^ο βήμα:

Ένας εκπρόσωπος από την ομάδα να εκθέσει προφορικά στην ολομέλεια του τμήματος τα επιχειρήματα του Μαγκάκη για τα δεινά που προκαλεί στον άνθρωπο η στέρηση της ελευθερίας του (4-5 λεπτά).

4ο βήμα:

Χρησιμοποιήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις και φράσεις του κειμένου του Μαγκάκη και συνθέστε στον επεξεργαστή κειμένου ένα κείμενο μιας παραγράφου (80-100 λέξεων) στο οποίο να αποτυπώνονται οι συνθήκες ζωής στις φυλακές των ολοκληρωτικών καθεστώτων.

2^ο δίωρο

1^ο βήμα

Έλεγχος των κειμενικών ειδών και εύρεση του είδους τους με βάση τη διδαχθείσα θεωρία.

Η ομάδα α' ελέγχει το κείμενο Μαγκάκη ως προς:

- τη χρήση της γλώσσας (αναφορική-ποιητική) και
- την οργάνωση (λογική-συνειρμική) της επιχειρηματολογίας

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/ab4b4zd>) και μελετήστε τη σχετική θεωρία.

- τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/blcp2pn>) και καταγράψτε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

2^ο βήμα

Η ομάδα α' ελέγχει το κείμενο του Μαγκάκη ως προς τους χρησιμοποιούμενους τρόπους και μέσα πειθούς και τεκμηριώνει την άποψή της με αναφορές σε ενδεικτικά σημεία του κειμένου.

3^ο βήμα

Η ομάδα α' συνθέτει ένα αρχείο Powerpoint στο οποίο παρουσιάζει το κειμενικό είδος, τη λειτουργία της γλώσσας και ταξινομημένους τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στο κείμενο του Μαγκάκη.

4^ο βήμα: ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ 4 ΟΜΑΔΕΣ

Σε ολομέλεια του τμήματος επιχειρείται η σύνθεση των επιχειρημάτων που εξήγαγαν οι ομάδες από τα δύο κείμενα. Τη σύνθεση αναλαμβάνουν ένας εκπρόσωπος από καθεμιά ομάδα (4 εκπρόσωποι).

Β' ομάδα: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο δώρο

Το κείμενο του Γ.Α. Μαγκάκη «Γράμμα απ' τη φυλακή για τους Ευρωπαίους» («Θεματικοί Κύκλοι» σελ. 388-392)

1ο βήμα:

Μελετήστε το κείμενο που σας δόθηκε και εντοπίστε τους τρόπους αντίδρασης και τις τεχνικές επιβίωσης που επιλέγει ο κρατούμενος συγγραφέας σύμφωνα με το κείμενο.

2ο βήμα:

Συγκροτήστε έναν κατάλογο με τους τρόπους αντίδρασης και τις τεχνικές επιβίωσης που επιλέγει ο κρατούμενος συγγραφέας.

3ο βήμα:

Ένας εκπρόσωπος από την ομάδα να εκθέσει προφορικά στην ολομέλεια του τμήματος τους τρόπους αντίδρασης και τις τεχνικές επιβίωσης που επιλέγει ο κρατούμενος συγγραφέας (4-5 λεπτά).

4ο βήμα:

Χρησιμοποιήστε τις έντονες (**Bold**) λέξεις και φράσεις του κειμένου Μαγκάκη και συνθέστε στον επεξεργαστή κειμένου μια παράγραφο (80-100 λέξεων) στην οποία να αποτυπώνονται οι αξίες της ζωής που νεκρώνονται στο ολοκληρωτικό καθεστώς.

2^ο δώρο

1ο βήμα:

Ελέγξτε τα κειμενικά είδη και βρείτε το είδος τους με βάση τη διδαχθείσα θεωρία.

Η ομάδα β' ελέγχει το κείμενο του Μαγκάκη ως προς:

- τη χρήση της γλώσσας (αναφορική-ποιητική) και
- την οργάνωση (λογική-συνειρμική) της επιχειρηματολογίας

Αναζητήστε προηγούμενως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/ab4b4zd>) και μελετήστε τη σχετική θεωρία.

- τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

Αναζητήστε προηγούμενως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/blcp2pn>) και καταγράψτε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

2ο βήμα:

Η ομάδα β' ελέγχει το κείμενο του Μαγκάκη ως προς τους χρησιμοποιούμενους τρόπους και μέσα πειθούς και τεκμηριώνει την άποψή της με αναφορές σε ενδεικτικά σημεία του κειμένου.

3ο βήμα:

Η ομάδα β' συνθέτει ένα αρχείο Powerpoint στο οποίο παρουσιάζει το κειμενικό είδος, τη λειτουργία της γλώσσας και ταξινομημένους τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στο κείμενο του Μαγκάκη.

4ο βήμα: ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ 4 ΟΜΑΔΕΣ

Σε ολομέλεια του τμήματος επιχειρείται η σύνθεση των επιχειρημάτων που εξήγαγαν οι ομάδες από τα δύο κείμενα. Τη σύνθεση αναλαμβάνουν ένας εκπρόσωπος από καθεμιά ομάδα (4 εκπρόσωποι).

Γ' ομάδα: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο δώρο

Το κείμενο του Ε. Π. Παπανούτσου «Τα όρια της υπακοής»

1^ο βήμα:

Μελετήστε το κείμενο του Ε. Π. Παπανούτσου και επικεντρωθείτε στην ψυχολογική ερμηνεία της υπακοής στην αυθαίρετη εξουσία που αποπειράται ο δοκιμογράφος.

2^ο βήμα:

Συγκροτήστε έναν κατάλογο με όλα τα επιχειρήματα που «νομιμοποιούν» στον νου ορισμένων την υποταγή στην εξουσία

3^ο βήμα:

Ένας εκπρόσωπος από την ομάδα να εκθέσει προφορικά στην ολομέλεια του τμήματος τα ψυχολογικά επιχειρήματα του Παπανούτσου για την υποταγή στην αυθαιρετούσα εξουσία (4-5 λεπτά).

4^ο βήμα:

Ερμηνεύστε με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού λεξικού της Νέας Ελληνικής του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html τους υπογραμμισμένους όρους από το κείμενο του Παπανούτσου.

2^ο δώρο

1^ο βήμα:

Ελέγξτε το κείμενο Παπανούτσου για να εντοπίσετε

- τη χρήση της γλώσσας (αναφορική-ποιητική) και
- την οργάνωση (λογική-συνειρμική) της επιχειρηματολογίας

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/ab4b4zd>) και μελετήστε τη σχετική θεωρία.

- τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/blcp2pn>) και καταγράψτε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

2^ο βήμα:

Η ομάδα γ' ελέγχει το κείμενο του Παπανούτσου ως προς τους χρησιμοποιούμενους τρόπους και μέσα πειθούς και τεκμηριώνει την άποψή της με αναφορές σε ενδεικτικά σημεία του κειμένου.

3^ο βήμα:

Η ομάδα γ' συνθέτει ένα αρχείο Powerpoint στο οποίο παρουσιάζει το κειμενικό είδος, τη λειτουργία της γλώσσας και ταξινομημένους τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στο κείμενο Παπανούτσου.

4^ο βήμα: ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ 4 ΟΜΑΔΕΣ

Σε ολομέλεια του τμήματος επιχειρείται η σύνθεση των επιχειρημάτων που εξήγαγαν οι ομάδες από τα δύο κείμενα. Τη σύνθεση αναλαμβάνουν ένας εκπρόσωπος από καθεμιά ομάδα (4 εκπρόσωποι).

Δ΄ ομάδα: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο δίωρο

Το κείμενο του Ε. Π. Παπανούτσου «Τα όρια της υπακοής»

1ο βήμα:

Μελετήστε το κείμενο, εντοπίστε και συγκεντρώστε τα λογικά και ηθικά επιχειρήματα που αναφέρει ο Παπανούτσος πως χρησιμοποιούν όλοι όσοι υποτάσσονται στην αυθαίρετη εξουσία.

2ο βήμα:

Συγκροτήστε έναν κατάλογο με όλα τα επιχειρήματα που «νομιμοποιούν» στον νου ορισμένων την υποταγή στην εξουσία

3ο βήμα:

Ένας εκπρόσωπος από την ομάδα να εκθέσει προφορικά στην ολομέλεια του τμήματος τα λογικά και ηθικά επιχειρήματα του Παπανούτσου για την υποταγή στην αυθαιρετούσα εξουσία (4-5 λεπτά).

4ο βήμα:

Χρησιμοποιήστε τις έντονα γραμμένες λέξεις και φράσεις του κειμένου του Παπανούτσου, για να συνθέσετε στον επεξεργαστή κειμένου μια παράγραφο (80-100 λέξεων) στην οποία να περιγράφονται τα αγαθά της δημοκρατικής πολιτείας που απολαμβάνει ο πολίτης.

2^ο δίωρο

1^ο βήμα:

Η ομάδα δ΄ ελέγχει το κείμενο του Παπανούτσου για να εντοπίσει:

- τη χρήση της γλώσσας (αναφορική-ποιητική) και
- την οργάνωση (λογική-συνειρμική) της επιχειρηματολογίας

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/ab4b4zd>) και μελετήστε τη σχετική θεωρία.

- τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

Αναζητήστε προηγουμένως στο διαδίκτυο (<http://tinyurl.com/blcp2pn>) και καταγράψτε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του δοκιμίου.

2^ο βήμα:

Η ομάδα δ' ελέγχει το κείμενο του Παπανούτσου ως προς τους χρησιμοποιούμενους τρόπους και μέσα πειθούς και τεκμηριώνει την άποψή της με αναφορές σε ενδεικτικά σημεία του κειμένου.

3^ο βήμα:

Η ομάδα δ' συνθέτει ένα αρχείο Powerpoint στο οποίο παρουσιάζει το κειμενικό είδος, τη λειτουργία της γλώσσας και ταξινομημένους τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στο κείμενο Παπανούτσου.

4^ο βήμα: ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ 4 ΟΜΑΔΕΣ

Σε ολομέλεια του τμήματος επιχειρείται η σύνθεση των επιχειρημάτων που εξήγαγαν οι ομάδες από τα δύο κείμενα. Τη σύνθεση αναλαμβάνουν ένας εκπρόσωπος από καθεμιά ομάδα (4 εκπρόσωποι).

Εργασία για το σπίτι (κοινή για όλους τους μαθητές)

Παραγωγή λόγου: Έχοντας ως ερεθίσματα τα δυο κείμενα που αναλύσατε, συντάξτε μια ομιλία 500-600 λέξεων για το ετήσιο συνέδριο των οργανώσεων νεολαίων της χώρας σας, στην οποία προσπαθήστε να εκθέσετε αιτιολογημένα τους παράγοντες εκείνους που έχουν αμβλύνει σήμερα το ενδιαφέρον των νέων για τις κοινές υποθέσεις και ακολούθως να παρουσιάσετε τις πιθανές συνέπειες αυτής της αδιαφορίας των νέων τόσο στη ζωή και το μέλλον των ίδιων όσο και στο κοινό μέλλον της χώρας.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Ο συντάκτης του σεναρίου σημειώνει πως το σενάριο είναι δυνατόν να απλωθεί σε περισσότερες ώρες με την προσθήκη ενός διώρου για την επεξεργασία ορισμένων παραγράφων των κειμένων και με τη χρήση αυτών για τη διδασκαλία της θεωρίας ορισμένων τρόπων ανάπτυξης παραγράφων (κλασικός γραμματισμός). Προσφέρεται επίσης και η δυνατότητα να επεκταθεί με ένα δίωρο επί πλέον, το οποίο θα αφιερωθεί στην ετεροαξιολόγηση και την αυτοαξιολόγηση των μαθητικών δοκιμίων της παραγωγής λόγου που ανατέθηκε για συγγραφή κατ' οίκον. Αν επιλεγεί αυτή η δυνατότητα, είναι χρήσιμο να τεθεί ως στόχος η εξαγωγή ορισμένων θεμελιωδών κριτηρίων βαθμολόγησης από την ίδια την ολομέλεια της τάξης με αφορμή τη διαδικασία αυτοαξιολόγησης.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Διαβάζουμε στο συνταγμένο σενάριο:

Η αντίληψη που υπαγορεύει τη δραστηριότητα αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Θεωρητικό πλαίσιο	
Θεωρία μάθησης	Ομαδοσυνεργατική, καθοδηγούμενη διερεύνηση
Διδακτική της γλώσσας	Διδασκαλία με βάση τα κειμενικά είδη
Ρόλος μαθητή	Ενεργοποιείται με σημαντικά περιθώρια αυτενέργειας και συνεργασίας
Ρόλος εκπ/κού	Μη μετωπικός αλλά στενά καθοδηγητικός
Ρόλος Η/Υ	Εποπτικό μέσο
Σχολικός χρόνος – χώρος	Μικρή ή και αμελητέα ανατροπή των συνθηκών που επιβάλλονται από το σχολικό πρόγραμμα και τις τεχνικές υποδομές

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. ΤΠΕ και γραμματισμός. *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*. Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη, τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02, Πάτρα, Α΄ Έκδοση, 16-48.
- Κουτσογιάννης, Δ. 2011. *Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/p3.1.2_glwssa_bthmia.pdf [15.03.2013]
- Κουτσογιάννης, Δ. 2012. Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32ης συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας*, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, ΙΝΣ.
- Κουτσογιάννης, Δ. & Αλεξίου, Μ. 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Παυλίδου Μ. 2013. *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: Μια προσέγγιση με άξονα τον γραμματισμό και τον σχολικό λόγο*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
<http://dialogos.greek-language.gr/mod/folder/view.php?id=15>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1^ο: Γράμμα απ' τη φυλακή για τους Ευρωπαίους

Ο Γεώργιος Α. Μαγκάκης, καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συνελήφθη και φυλακίστηκε από τη Χούντα (Δικτατορία 1967 – 1974) ως μέλος της αντιστασιακής οργάνωσης «Δημοκρατική Άμυνα». Έγραψε το κείμενο που ακολουθεί κρυφά στις φυλακές και κατόρθωσε να το στείλει στα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης. Δημοσιεύτηκε, από το 1971 και μετά, σ' όλες τις μεγάλες εφημερίδες του κόσμου («Τάιμς» του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης, «Μοντ» των Παρισίων κτλ.), δόθηκε ως διδακτική ύλη σε αμερικάνικα πανεπιστήμια, διαβάστηκε από τον Άγγλο ηθοποιό σερ Λόρενς Ολίβιε σε επίσημη τελετή εμπρός στη βασίλισσα της Αγγλίας και εκδόθηκε επανειλημμένα στο εξωτερικό από ελληνικές και ξένες οργανώσεις.

Κρατώ αυτά τα τσαλακωμένα από τους κρυψώνες χαρτιά μου και τα διαβάζω. Έτσι που γραφτήκανε και κρατηθήκανε κρυφά από τους δεσμοφύλακές μου, εκφράζουν μια κάποια διάσωση της **ανεξαρτησίας** μου και γι' αυτό μου είναι αγαπητά, ακόμη μάλιστα και σαν αντικείμενο, σα χαρτί. Γραφτήκανε σε ώρες που προσπαθούσα να υπερνικήσω μ' αυτά την αγωνία της φυλακής μου. Γι' αυτό δεν είναι ούτε διατύπωση σκέψεων, ούτε βέβαια γράμματα. Είναι ακριβώς αποσπάσματα αυτής της αγωνίας. Κι όμως δεν τα 'γραψα μόνο για μένα, όσο φτωχά κι αν είναι. Η αγωνία της φυλακής είναι μαζί με τόσα άλλα και βαθιά ανάγκη για **επικοινωνία** με τους όμοιούς σου. Μια ανάγκη που την νιώθεις ώρες – ώρες σαν ασφυξία. Τώρα ξέρω γιατί, καθώς λένε, οι ναυαγοί στα ξερονήσια βάζανε μηνύματα μέσα σε μπουτίλιες και τα ρίχνανε στο πέλαγος. Κάτι τέτοιο είναι κι αυτά τα γραφτά. Δεν είμαι βέβαια ναυαγός ούτε αισθάνομαι καθόλου για τέτοιος. Μα νιώθω την ίδια αγωνία για επικοινωνία κι έτσι γράφω τα φτωχά της μηνύματα. Ξέρω μάλιστα για ποιους γραφτήκανε. Σε ποιους θέλω να φτάσουνε. Σ' αυτούς που δεν είναι μέσα στο δράμα του τόπου μου, μα που μπορούν σωστά να το καταλάβουν. [...]

Αμύνομαι. Γι' αυτό γράφω. Έτσι κρατώ τη σκέψη μου απ' τη μεριά μου. Αν την αφήσεις αστήριχτη χωρίς τα σχήματα των γραμμένων συλλογισμών, αφηνιάζει.

Παίρνει παράξενους δρόμους και καταλήγει να γεννά τέρατα. Περνά έτσι απ' τη μεριά του δεσμοφύλακα. Γιατί αυτό θέλουν με τη φυλακή. Σε κλείνουν σ' ένα χώρο τρία βήματα μπρος, τρία πίσω. Να περπατάς έτσι με τις ώρες, με τις μέρες, ασταμάτητα. Στην αρχή βαδίζεις μαζί με τη σκέψη σου. Τα λέτε οι δυο σας και ξεκαθαρίζεις νοήματα. Βρίσκεις τις ιδέες που είναι οι φίλοι σου. Συλλαμβάνεις το κακό με σαφήνεια. Αυτό που ταπεινώνει τον άνθρωπο. Είσαι δικαιωμένος και γι' αυτό δυνατός. Αντέχεις, λες, τη φυλακή. Υπάρχεις μέσα στο κελί σου να στηρίζεις κι' εσύ με τον τρόπο σου το ακατάλυτο ιδεόγραμμα του ανθρώπου. Είσαι κατά κάποιο τρόπο σαν εκείνες τις κουρελιασμένες σημαίες της μάχης που κρατιούνται ακόμη στο κοντάρι τους και παίζουν έτσι το ρόλο τους. Μα πώς να περπατάς τρία βήματα μπρος, τρία βήματα πίσω σ' ένα χρόνο κενό, φιλικά κουβεντιάζοντας με τον εαυτό σου; Δε γίνεται. Τα βήματα αυτά βαθμιαία υφαίνουν τον ιστό του ιλίγγου σου. Δεν μπορείς να κουβεντιάζεις ασταμάτητα μονάχα με τη σκέψη σου. Αυτός ο δυϊσμός του εαυτού σου, φυσικός στην αρχή, με τον καιρό απειλεί να σου σχίσει τα φρένα. Χρειαζόμαστε και τη σκέψη του άλλου ανθρώπου για να τα 'χομε καλά με τη δική μας. Χρειαζόμαστε και την κενή από σκέψη ώρα. Καθώς περπατάς μαζί με τη σκέψη σου, αρχίζει ύπουλα με κάτι παράξενες διαφωνίες που όμως κουβεντιάζονται. Αυτό είναι. Αυτό θέλει η φυλακή, ν' αρχίζεις να κουβεντιάζεις μέσα σου το παράδοξο. Γιατί έτσι αρχίζεις να χάνεις τις θέσεις σου. Ασυναίσθητα μπαίνεις σ' ένα στροβίλισμα, που με τον καιρό δυναμώνει και σε απειλεί με ξερίζωμα. Έτσι αρχίζει η διάσπαση μέσα σου, που καταλήγει να σε κάνει εχθρό με τη σκέψη σου. Γινόμαστε δυο εχθροί, κλεισμένοι μαζί, μοναχοί στον ελάχιστο χώρο του κελιού σου, μέσα σ' ένα χάος χρόνου. Αναγκαστικά έρχεται ο αλληλοσπαραγμός. Παλεύεις με μια έξαλλη μαινάδα, που επιτίθεται στις ελάχιστες βεβαιότητές σου. Σ' αυτές ακριβώς που όσο τις έχεις σώζεσαι, υπάρχουν ακόμη σαν άνθρωπος. Μα άμα τις χάσεις, πας, άδειασες. Έμεινες ένα κενό κέλυφος. Αν δεν σου 'μεινε το άγχος θα 'λεγα πως γίνεσαι ένας πρώην άνθρωπος. Αυτό θέλει η φυλακή. Να καταλήξει η ανθρωπιά σου να είναι μόνο το άγχος σου. Τίποτε άλλο. Κι αυτή τη δουλειά, την αναθέτει στη σκέψη σου, με το να

σε κλείνει κατάμονο μαζί της στις αδυσώπητα ομοιόμορφες κενές μέρες σου. Έτσι την μεταβάλλει από το μόνο σύντροφό σου σε έξαλλο εχθρό. Γίνεσαι ακριβώς ένα τέρας. Δυο σιαμαίοι αδελφοί που μισούνται θανάσιμα. Αυτός είναι ο εφιάλτης της μέρας.

Τον πολεμώ με το γράψιμο. Αυτό είναι η μόνη μου άμυνα, γιατί συγκρατεί τον εαυτό μου στις σωστές διαστάσεις. Είμαι με δύο χέρια, δύο πόδια, ένα κεφάλι. Με μια σκέψη. Παραμένω όμοιος με τους ομοίους μου. Να ξέρανε αυτοί που φτιάχνουνε το χαρτί και το μολύβι πόσο τους ευλογεί ο φυλακισμένος. Σκέπτομαι τα ανθρώπινα δάχτυλά τους να δουλεύουν και δακρύζω. Μου δίνουν τη μόνη δυνατότητα να σταθώ στην ανθρώπινη θέση μου. Να μην γίνω αυτό που θέλει η φυλακή. Να σωθώ. Γράφοντας δεν είμαι φυλακή. Περνώ χαλινάρι στη σκέψη μου, την κρατώ δίπλα μου σύντροφο και μαζί της ζω στον κόσμο των απλών νοημάτων. Ζω κι εγώ σαν ένας κάποιος άνθρωπος. [...]

Ζω με κάτι ιδέες που αγαπώ. Αυτές γεμίζουν τις μέρες και τις νύχτες μου. Σ' αυτή την ύπουλη ομοιομορφία των ακίνητων ωρών μου αντιτάσσω την **συνομιλία με τις ιδέες μου**. Τώρα πια τις ξέρω καλύτερα και τις παραδέχομαι περισσότερο. Περνώντας από την ανάκριση έμαθα την πιο απλή μα και πιο βαθιά ουσία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Περνώντας από το στρατοδικείο **πείνασα για δικαιοσύνη** και περνώντας από τη φυλακή δίψασα για ανθρωπιά. Η βία που στραγγαλίζει τη χώρα μου μ' έμαθε πολλά. Ανάμεσα σ' αυτά και την αξία της άρνησης να υποταχτείς.

Κάθομαι και σκέπτομαι όλα αυτά και γεμίζω με μια παράξενη δύναμη. Μια δύναμη που δε μοιάζει σε τίποτα μ' αυτή που έχουν οι δεσμοφύλακές μου. Γιατί δεν έχει καθόλου φωνές και θρασύτητα. Τη **δύναμη της υπομονής**. Αυτής που γεννιέται από το συναίσθημα πως έχεις δίκιο. Έτσι αντιμετωπίζω την αδιάκοπη επίθεση από άδειες μέρες που 'χει εξαπολυθεί εναντίον μου. Την αποκρούω κάθε φορά στο ξεκίνημά της. Αρχίζω την κάθε μέρα μου προφέροντας τη λέξη «Ελευθερία». Είναι η

ώρα που πηγαίνει να χαράξει. Βγαίνω από τον ύπνο και αισθάνομαι πάντα μια πικρή έκπληξη συνειδητοποιώντας κάθε μέρα κι απ' την αρχή πως βρίσκομαι στη φυλακή. Τότε προφέρω την αγαπημένη μου λέξη. Πριν προφτάσει και με κυριαρχήσει η συνείδηση της φυλακής. Με τη λέξη αυτή το κελί μου γεμίζει ιδέα. Είναι μαγική. Και τότε συμφιλιώνομαι με την καινούρια μου άδεια μέρα.

Σκέφτομαι τους συντρόφους μου. Τους πολιτικούς κρατούμενους που βρήκα στις διάφορες φυλακές. Αυτούς που αντισταθήκανε και τώρα βαδίζουνε μέσα στα κελιά τους το Γολγοθά τους μ' αυτά τα τρία μικρά νευρικά βήματα μπρος και πίσω. Όλοι τους είναι βασικά από το ίδιο ψυχικό υλικό φτιαγμένοι, κι ας διαφέρουν τόσο κατά τα άλλα. Έχουνε όλοι τους μια πολύ σπάνια ευαισθησία. Αυτήν την βλέπεις να εκδηλώνεται και στα πιο παραμικρά και πιο μεγάλα. Μιλάνε και προσέχουνε, μην αγγίζουνε την ψυχή του άλλου. Κι είναι δίπλα του να του δώσουνε νερό προτού να το ζητήσει. Να ένα κάποιο παράδειγμα αυτής της **ευαισθησίας**: Πριν από μέρες ήτανε να αποφυλακισθεί ένας μας. Βρισκότανε στο νοσοκομείο της φυλακής. Μπορούσε να φύγει από κει, όμως καθυστέρησε μόνος του την αποφυλάκιση του μια βδομάδα, για να 'ρθει να μας αποχαιρετήσει. Εφτά μέρες εθελοντικά φυλακή για να χαιρετήσει τους συντρόφους σου. Αυτό είναι. Έχουνε λοιπόν πάρει πάνω τους πραγματικά ολάκερο το σημερινό πρόβλημα τ' ανθρώπου.

Σηκώνουνε συνειδητά το βάρος της **τιμής** του ταπεινωμένου λαού μας. Κι αισθάνονται να 'ναι κοντά σ' όλους τους κατατρεγμένους της γης. Έτσι συλλαμβάνουνε το νόημα σ' όλα τα γεγονότα του κόσμου μέσα από μια βασική ενότητα. Την ενότητα της λαχτάρας του ανθρώπου να γλυτώσει από την όποια καταπίεση. Όποιος αντιστέκεται, σ' όποιο μέρος της γης, είναι αδελφός τους. Πριν από καιρό είχανε φέρει στη φυλακή μας δύο Παλαιστίνιους αντάρτες. Από την πρώτη μέρα γινήκαμε ένα μαζί τους. Και ήτανε πραγματικά ένα. Όλοι όσοι αισθάνονται σαν πραγματικό τους χρέος να αντισταθούνε στην καταπίεση, είναι από την ίδια μεριά. Είναι δικοί τους. Η ευαίσθητη συνείδηση για το δράμα του κόσμου είναι δηλαδή όχι μονάχα μια κοινή ιδιότητα, αλλά τελικά κάτι σαν κοινή καταγωγή. Με τέτοιους

συντρόφους είναι σπαρμένες οι τόσες φυλακές στον τόπο μου και σε άλλους τόπους.
[...]

Μιλάμε για την **αξιοπρέπεια** του ανθρώπου. Την έχω. Υπάρχει πραγματικά σαν ευαίσθητο, ατσάλινο ελατήριο στο βυθό του εαυτού μας. Είναι κάτι τελείως άσχετο με την ατομική μας αξιοπρέπεια. Βρίσκεται ριζωμένη μέσα μας πολύ βαθιά απ' αυτήν. Στην κόλαση της ανάκρισης είχα χάσει την προσωπική μου αξιοπρέπεια. Αντί γ' αυτήν είχα τόσο πόνο. Όμως η αξιοπρέπεια του ανθρώπου ήτανε μέσα μου χωρίς να το ξέρω. Κάποια ώρα την αγγίξαμε. Σε μια προχωρημένη φάση της ανάκρισης. Δεν την γνωρίζουμε κι έτσι δεν μπορούνε να την υπολογίσουνε. Λειτουργήσε σαν ελατήριο που τίναξε πάνω τα σκορπισμένα ψυχικά μέλη μου. Δεν ήμουνα εγώ που ανασηκώθηκα, ήταν ο ένας οποιοδήποτε του γένους μου. Η αξιοπρέπεια αυτή είναι ο πιο ουσιαστικός σύνδεσμος μεταξύ μας. Ανήκουμε σ' ένα ευαίσθητο γένος. Αυτή την ευαισθησία του γένους μου μόλις ένιωσα, άρχισα να υπερνικώ την ανάκριση. Δεν ήταν πια μια προσπάθεια μονάχα για μένα. Ήταν για όλους μας. Μαζί αντέξαμε. [...]

Τους μήνες που έμεινα μέσα στη μηχανή της ανάκρισης, μόνος απέναντι σ' αυτούς με τα πολλά μάτια της αράχνης και με τα ίδια μαζί της αισθήματα, μια νύχτα ένας σκοπός χωροφύλακας μου χαμογέλασε. Την ώρα εκείνη αυτός ο άνθρωπος ήτανε για μένα όλοι οι άνθρωποι. Όταν ύστερα από τέσσερις μήνες απόλυτης απομόνωσης μπήκε στο κελί μου ο αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, στο φιλικό του πρόσωπο είδα ξαφνικά όλους τους ανθρώπους. Όταν κάποια μέρα με βάλανε επιτέλους σ' ένα κελί μαζί μ' έναν άλλο κρατούμενο και κείνος άρχισε να μου μιλά για το πάθος της ζωής του, τις βάρκες και τα καΐκια, και πάλι αυτός ο ένας ήτανε όλοι οι άνθρωποι. Είναι λοιπόν αλήθεια πως υπάρχουνε καταστάσεις που ο καθένας μας αντιπροσωπεύει όλη την ανθρωπότητα. Έτσι και τώρα, τα χαρτιά μου αυτά τα δίνω σ' έναν δυστυχισμένο Ιταλό κρατούμενο που αποφυλακίζεται και δέχτηκε να προσπαθήσει να τα βγάλει στον ελεύθερο αέρα. Μ' αυτόν ελπίζω να φτάσουνε σε σας. Ο άνθρωπος αυτός είναι ξανά όλοι οι άνθρωποι για μένα.

Όμως είναι καιρός να τελειώνω. Το νεύμα μου έγινε. Έτσι ευτυχώς υπάρχουμε όλοι μας. Εμείς στη φυλακή κι εσείς σύμφωνοι μαζί μας.

Λοιπόν «Ελευθερία, αγάπη μου».

Γεώργιος – Αλέξανδρος Μαγκάκης

Από τον ημερήσιο Τύπο

ΚΕΙΜΕΝΟ 2^ο. Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ: ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΚΟΗΣ

Από αναγνώστες του άρθρου μου «Εξουσία και Υποταγή» που δημοσιεύτηκε στο «Βήμα» της Κυριακής 6 Μαρτ. 1977, διατυπώθηκε η αντίρρηση ότι με τον τρόπο που δοκίμασαν τελευταία μερικοί ψυχολόγοι (συγκεκριμένα ο Αμερικανός καθηγητής Stanley Milgram) να εξηγήσουν το φαινόμενο της υποταγής του μεγάλου αριθμού στην υλική δύναμη και προπάντων στο ηθικό κύρος της εξουσίας, δικαιώνονται κατά κάποιο τρόπο οι εγκληματίες πολέμου και οι ποικιλώνυμοι βασανιστές, τα όργανα της πολιτικής βίας.

—Εκτελούσαμε διαταγές των Αρχηγών μας, υπακούαμε για να μείνουμε πιστοί στον όρκο μας, ό στρατιώτης δεν έχει το δικαίωμα να θέτει υπό έλεγχο τη διαταγή που παίρνει, οφείλει να την εκτελεί κτλ. κτλ.

Αυτό ήταν το leit-motiv των Ναζιστών κατηγορουμένων όταν απολογούνταν στο Δικαστήριο της Νυρεμβέργης, μαζί με τον ισχυρισμό ότι είχαν πλήρη άγνοια των μεθόδων της κακουργίας που χρησιμοποιούσαν τα κατώτερα κλιμάκια του συστήματος. Αυτή είναι σχεδόν κατά κανόνα και η δικαιολογία όλων εκείνων που υπηρετούν ολοκληρωτικά καθεστώτα χωρίς έλεος απέναντι σε όσους τολμούν ν' αντισταθούν στις πιέσεις και να υπερασπίσουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

— Μπορείτε να μας καταδικάσετε, λένουν, επειδή υπήρξαμε πιστοί στο καθήκον μας; Τιμωρήσετε την κορυφή ή τις κορυφές της Εξουσίας. Εκείνοι είναι υπεύθυνοι, όχι εμείς...

Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά, για να βάλουμε τάξη στο ζήτημα.

Πρώτ' απ' όλα το συμπέρασμα που βγαίνει από το ψυχολογικό πείραμα του καθηγητή Milgram, όπως εξήγησα στο άρθρο μου της 6ης Μαρτίου, είναι ότι όχι όλοι, αλλά μεγάλο ποσοστό ανθρώπων από διάφορα κοινωνικά στρώματα έχουν την τάση να υπακούουν στις εντολές που παίρνουν από πρόσωπα αναγνωρισμένου κύρους και με την (ορθή ή εσφαλμένη) πεποίθηση ότι προσφέρουν την υπηρεσία τους για την πραγματοποίηση ορισμένου (υψηλού, κατά την καλή ή κακή εκτίμησή τους) σκοπού, δεν διστάζουν να κάνουν με τις πράξεις τους ένα συνάνθρωπο να υποφέρει. Τα στοιχεία που πρέπει να προσέξουμε σ' αυτό το πόρισμα είναι: α. Ότι όχι όλοι, αλλά μερικοί μόνο άνθρωποι (το κοινό μέτρο, ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν υπερβαίνει το 40%) παρουσιάζουν το σύμπτωμα τούτο. Οι περισσότεροι αντιδρούν αρνητικά σε εντολές που τις αποστρέφονται ή τις καταδικάζουν, β. Ότι αυτό που αισθάνονται οι (από ιδιοσυγκρασία ή — συνηθέστατα — από ειδική, μεθοδικά **οργανωμένη αγωγή**) υποκείμενοι σ' αυτή την αδυναμία, είναι μια τάση ή ροπή προς την υπακοή. Δηλαδή μια διάθεση (κατά το ψυχολογικό νόημα της λέξης) προς ορισμένη ενέργεια, πράξη ή παράλειψη, που τότε μόνο γίνεται από δυνητική κατάσταση πραγματική, όταν δεν αφήνονται να παρέμβουν άλλες ψυχικές λειτουργίες, ικανές να αναστείλουν την εκτέλεση, ή όταν η μακρά έξη με τον αυτοματισμό της κάνει ανάπηρη τη **βούληση**, γ. Ότι το θετικό αποτέλεσμα έρχεται όταν ή διαταγή δίνεται από πρόσωπα, στα όποια έχουμε αναγνωρίσει όχι απλώς τη φυσική δύναμη αλλά και το ηθικό δικαίωμα να κατευθύνουν τις πράξεις μας. Φορείς δηλαδή εξουσίας που (άμεσα ή έμμεσα) τους εμπιστευόμαστε και επιδοκιμάζουμε τις προθέσεις τους, επειδή — κατά την παραδοχή μας — αποβλέπουν σ' ένα σκοπό, τον οποίο διαβλέπουμε στις διαταγές τους και τον οποίο εγκρίνουμε. Διαφορετικά θα μπορούσαμε να επιχειρήσουμε μian

απατηλή μεθόδευση υπακοής, οπότε το αποτέλεσμα θα είναι κατώτερο από το προσδοκώμενο ή και εντελώς αρνητικό.

Τώρα έχουμε απαριθμήσει όλους (ή περίπου όλους) τους όρους ή τις προϋποθέσεις που ψυχολογικά εξηγούν το φαινόμενο. Γιατί δεν πρέπει να λησμονούμε ότι τόσο τα πειράματα που αναφέρω στο παλαιότερο άρθρο μου, όσο και οι αναλύσεις του σημερινού την ψυχολογική εξήγηση προσπαθούν να δώσουν, όχι την ηθική αξιολόγησή του. Άλλο πράγμα είναι το «εξηγώ ψυχολογικά» μια περίπτωση και άλλο το «ζυγίζω με μέτρα ηθικά» μια πράξη για να προσδιορίσω το ηθικό βάρος της. Άσχετες βέβαια δεν είναι οι δύο εργασίες (και θα δείξω παρακάτω τη συσχέτισή τους), αλλά ορθό είναι να τις διακρίνουμε και να ξέρουμε τι κάνουμε κάθε φορά: ερμηνεύουμε ή δικαιολογούμε; Ούτε σκέφτηκα ούτε αποπειράθηκα να «δικαιολογήσω» κατά κάποιο τρόπο τα πολεμικά εγκλήματα και τις θηριωδίες των δικτατορικών καθεστώτων με την αναζήτηση τυχόν ελαφρυντικών στοιχείων. Να «εξηγήσω» ψυχολογικά δοκίμασα τη δυνατότητα παρόμοιων εκτροπών που εξηγείρουν το κοινό αίσθημα και δείχνουν έως ποιο σημείο μπορεί να ξεπέσει και αυτός ακόμα ό (λεγόμενος) πολιτισμένος άνθρωπος.

Η ανάλυσή μου δείχνει, νομίζω, καθαρά ότι το κύκλωμα «εξουσία-υποταγή» δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται στο πρώτο του αντίκρισμα: «διατάσσομαι - υπακούω». Η τάση της υποταγής στη φωνή της εξουσίας υπάρχει βέβαια μέσα στον κοινωνικά οργανωμένο και πολιτικά διαπαιδαγωγημένο, στον «ιστορικό» άνθρωπο, άλλοτε ισχυρότερη και άλλοτε ασθενέστερη, ως προϊόν μακραίωνης αγωγής. Όμως, ακόμη και αν την υποθέσουμε απόκτημα γενικό και ανεξάιρετο, πάλι για να μετατραπεί σε ενέργεια, απαιτείται να συντρέξουν πρόσθετοι όροι. Εκείνοι που τους ονόμασα ήδη: αδυναμία του συναισθήματος και της βούλησης να αντιδράσει όταν το προσταζόμενο προκαλεί την αποστροφή ή καταδικάζεται από τη συνείδηση — παραδοχή και έγκριση του σκοπού στον οποίο αποβλέπει και για τον οποίο απαιτεί την υπακοή αυτός που προστάζει «ως εξουσίαν έχων» — εμπιστοσύνη στις προθέσεις και στις

εκτιμήσεις του, χωρίς να επιτρέπεται ή να εισακούεται έλεγχος της προοπτικής και των μέτρων του, σύμπτωμα πού φανερώνει κριτική ανεπάρκεια — παραχώρηση στη συνήθεια, υποδούλωση στους μηχανισμούς της έξης. Εάν δεν ικανοποιηθούν αυτές οι προϋποθέσεις, το κύκλωμα «εξουσία-υποταγή» δεν θα λειτουργήσει. Η κατάσταση θα μείνει στη φάση ή στο στάδιο του δυνατού (possibilité), δεν θα γίνει πραγματική (actualité).

Σαφέστερα ακόμη μπορούμε να διατυπώσουμε αυτήν την πρόταση στη γλώσσα της καθαρής Λογικής. Ως εξής: Η διαταγή εκείνου που ασκεί εξουσία, είναι αναγκαίος όχι όμως και επαρκής όρος τής υποταγής του προσώπου πού θα υπακούσει. Χωρίς τη διαταγή δεν εννοείται φυσικά η υποταγή. Αλλά δεν είναι και αρκετή η διαταγή για να φέρει το αποτέλεσμα. Πρέπει να συνυπάρξουν μαζί της και τα άλλα στοιχεία πού αναφέρθηκαν. Τότε γίνεται όρος αναγκαίος και συνάμα επαρκής, με συνέπεια ή δυνατότητα της προσταζόμενης πράξης να μετατραπεί σε πραγματικότητα. Απαράλλαχτα όπως η πτώση της θερμοκρασίας στην ατμόσφαιρα δεν φέρνει πάντοτε το χιόνι, και η δολοφονία ενός διάδοχου του θρόνου δεν γίνεται πάντοτε αιτία πολέμου — παρά μόνο όταν συνυπάρξουν και ενεργήσουν και άλλες «συνθήκες».

Δεν είναι λοιπόν δυνατόν να απαλλαγεί από τον καταλογισμό των πράξεών του ο εγκληματίας πολέμου και ο βασανιστής συνανθρώπων του με τον ισχυρισμό ότι αυτός απλώς εξετέλεσε το καθήκον του υπακούοντας (σύμφωνα με τον όρκο του) σε ρητές διαταγές των φορέων της εξουσίας. Γιατί, εφόσον ο ίδιος αναγνώρισε στους ταγούς του το δικαίωμα να προστάζουν οτιδήποτε θεωρούν χρήσιμο για την πραγματοποίηση ενός σκοπού που τον ξέρει ή τον εικάζει· εφόσον ακόμη έδειξε ανεπιφύλαχτη εμπιστοσύνη στις επιδιώξεις και στις θελήσεις τους και όχι μόνο ανέχθηκε την ταπείνωση αυτής της δουλείας αλλά βρήκε και άνετο το ζυγό της (δέχτηκε παντοειδείς εύνοιες, χάρηκε πλούτη και τιμές) — έχει συν-αποφασίσει τα εγκλήματα πού διαπράχθηκαν και επομένως είναι συνυπεύθυνος με εκείνους που τα πρόσταξαν.

Έτσι τοποθετούμενο το ζήτημα μας μεταφέρει από την ψυχολογική στην ηθική θεώρησή του, από την εξήγηση στην αξιολόγηση. Και μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι θηριωδίες, για τις όποιες μιλούμε, ερμηνεύονται ίσως αλλά δεν δικαιολογούνται. Η ίδια η ψυχολογική ανάλυση θεμελιώνει την καταδίκη τους.

Το Δίκαιο των προχωρημένων στον πολιτισμό χωρών, με τις παραχωρήσεις του προς τις ανθρώπινες ατέλειες και με την πρόνοιά του να μη προκαλεί βαθύτερους κοινωνικούς κλονισμούς, αναγνωρίζει ελαφρυντικά ή δεν επιβάλλει καν ποινές στους ενόχους του είδους τούτου, όταν αποδειχτεί ότι από μικρόνοια ή καταναγκασμό δεν ήταν εντελώς κύριοι της βούλησης τους. Ή Ηθική όμως παραμένει ανένδοτη· ο κώδικάς της δεν έχει ελαστικότητα. Σύμφωνα με τις απαρασάλευτες αρχές της, ο άνθρωπος δεν αποβάλλει ποτέ την **ελευθερία** του. Είναι (όπως λέγει επιγραμματικά ένας σύγχρονός μας φιλόσοφος) καταδικασμένος να είναι ελεύθερος. Άρα και **υπεύθυνος**. Ακόμη και όταν κινείται τυφλά, το ανθρώπινο χέρι δεν είναι ποτέ μηχανή· ξέρει τι κάνει. Και όταν πράττει «κατ' επιταγήν», αφήνεται να πράξει, επομένως θέλει να πράξει. Βέβαια η έξη αποδυναμώνει τη **συνείδηση**, ανεξαρτητοποιεί τις σκέψεις, τις επιθυμίες, τις κινήσεις από το ψυχικό κέντρο και με την εγκατάσταση του αυτοματισμού ακρωτηριάζει, κάνει ανάπηρη τη βούληση. Αλλά ως μη γελιόμαστε· σε τελευταία ανάλυση η υπαιτιότητα γι' αυτή την έκπτωση από το ανθρώπινο καθεστώς είναι πάλι δική μας. Και για τις έξεις μας εμείς είμαστε οι υπεύθυνοι. Κάθε έξη (από την έξη του καπνίσματος έως την έξη της θηριωδίας που χαρακτηρίζει τα αδίσταχτα όργανα της βίας) αρχίζει από μια παραίτηση, από μian εκούσια υποχώρηση στην ευκολία. Με άλλους λόγους από μια οκνηρία ή δειλία ή αντίσταση στην οποιαδήποτε ροπή απαιτείται γενναιότητα και επιμέλεια. Αυτό που ξεχνούμε συνήθως (για να ησυχάζουμε την ταραγμένη συνείδησή μας) είναι ότι παραδινόμαστε στις έξεις, δεν μας επιβάλλονται...

Μια τελευταία παρατήρηση.

Απόδειξη ότι υπάρχει χώρος για την προσωπική πρωτοβουλία και στις περιπτώσεις της «κατ’ επιταγήν» κακουργίας είναι το γεγονός ότι η ενοχή εδώ επιδέχεται διαβαθμίσεις. Μπορεί να είναι άλλοτε μεγαλύτερη και άλλοτε μικρότερη ανάλογα με τον τρόπο πού το υπάκουο όργανο εκτελεί την εντολή της εξουσίας. Υπάρχουν πάντοτε περιθώρια στην άσκηση της βίας, και τα περιθώρια αυτά αφήνονται — από την ανάγκη των πραγμάτων — στη φαντασία και στην ευαισθησία, στη συνείδηση των εκτελεστών. Υπακούεις στη διαταγή που παίρνεις και σιδεροδένεις ή σπρώχνεις στο θάλαμο των αερίων τούς κατάδικους.

Και το ένα όμως και το άλλο γίνεται με πολλούς τρόπους. Που ποικίλλουν κατά μια κλίμακα, όπου στο ένα άκρο γίνεται φανερή μια ισχυρή έστω φιλανθρωπία, και στο άλλο έχουμε φτάσει έως την αποτρόπαιη μισανθρωπία. Δεν αφήνεις λ.χ. το παιδί να δει την αποτέφρωση της μητέρας του ή επιτρέπεις στον τιμωρημένο να δροσίσει με νερό τα χείλη του — αντί να καις πρώτα το παιδί για να σπαράξει η μητέρα ή να τυραννείς τον αιχμάλωτό σου με τη δίψα. Υπάρχουν και δήμιοι σπλαχνικοί που γλυκαίνουν ή συντομεύουν το μαρτύριο του μελλοθάνατου. Καθώς υπάρχουν και βασανιστές που από φανατισμό ή συμφέρον δείχνουν υπερβάλλοντα ζήλο στην κακουργία. Έχει και η βιαιοπραγία τις κλιμακώσεις της όπως και η αμαρτία. Ποτέ δεν λείπουν οι ευκαιρίες να δείξει ο άνθρωπος την ηθική του ποιότητα.